

აღმსნდრე პუშკინი „მოცარტი და სალიერი“

ცნობილ ქართველ იურისტს შალვა ქართველიშვილს (1890-1938 წ.წ.) მე-20 საუკუნის პირველი ნახევრის ქართული ლიტერატურისა და თეატრის ისტორიაში მოყრდამებული წვლილი აქვს შეტანილი.

შალვამ ლიტერატურული მოღვაწეობა სრულიად ყმაწვილმა დაიწყო. სათავადაზნაურო გიმნაზიაში სწავლის დროს ჟურნალ-გაზეთებში ლექსები, მოთხრობები, კარიკატურები და ნახატები გამოაქვეყნა. თვალსაჩინო საბავშვო მწერალი ნინო ნაკაშიძე შალვას ერთ-ერთ წერილში სწერდა: „დიდად პატივცემულო ბატონო შალვა! დიდი სიამოვნებით გიგზავნით პონორარს თქვენი მოთხრობისათვის 12 მან. და 75 კაპ. სტრიქონში სამი კაპივის ანგარიშით. გთხოვთ, განაგრძოთ თანამშრომლობა. თქვენი მოთხრობა ძალიან კარგია და უტყუარი ნიშანია იმისა, რომ შეგიძლიათ იუმორული მოთხრობების წერა, რაც ასე აკლია ჩვენს ქართულ ლიტერატურას. ამის გარდა, დ. ახვლედიანმა (მხატვარ ელენე ახვლედიანის მამა, ცნობილი ექიმი და პუბლიცისტი. თვით ქ-ნ ელენე ახვლედიანის ხატვის პირველი მასწავლებელი შალვა ქართველიშვილი იყო. გ.ჯ.) მითხრა, რომ ხატვაც გეუბრებათ და ძალიან კარგი იქნება, რომ თქვენივე მოთხრობას ილუსტრაცია გაუკეთოთ. დახატულს გამომიგზავნით და აქ, ჩვენ წიგნში ჩაერთაეთ. მამ იმედი გვექნება, რომ მოგვაწოდებ მოთხრობებს. პატივისცემით ნინო ნაკაშიძე.“ (წერილი დაცულია პატარძელში, გიორგი ლეონიძის სახლ-მუზეუმში)

შალვა ქართველიშვილი 1890 წელს დაიბადა. თბილისის სათავადაზნაურო გიმნაზიის დამთავრების შემდეგ შევიდა მოსკოვის უნივერსიტეტში იურიდიულ ფაკულტეტზე, რომელიც 1913 წელს დაამთავრა. სამშობლოში დაბრუნებულმა მუშაობა დაიწყო ნაფიც ვეჟილად და სახელი გაითქვა, როგორც შესანიშნავმა ადვოკატმა.

შალვა ქართველიშვილი მოსკოვსა და თბილისში სახელოვან შემოქმედთა წრეში ტრიალებდა. შემორჩენილია მისი სამი უბის წიგნაკი, რომელშიც ჩაწერილია ქართველი და რუსი მოღვაწეების ავტოგრაფები, ჩანახატები, კარიკატურები. საკულისხმოა, რომ ერთ-ერთ უბის წიგნაკში ჩაწერილია ვალაკტორ ტაბიძის და პავლო იაშვილის ლექსები.

შალვა ქართველიშვილს შესანიშნავი ლექსები მიუძღვნეს იოსებ გრიშაშვილმა და გრიგოლ რობაქიძემ. ხოლო „ვეფხისტყაოსნის“ რუსულ ენაზე თარგმნის დროს გაწეული დახმარებისათვის მადლობით მოიხსენიებენ კონსტანტინე ბალმონტი და პანტელეიმონ ჰეტრევი.

შალვა ქართველიშვილს ახლო მეგობრულ-შემოქმედებითი ურთიერთობა ჰქონდა ქართველ თეატრალურ მოღვაწეებთან. მან კოტე მარჯანიშვილის უშუალო თხოვნით თარგმნა ალექსანდრე პუშკინის სამი დრამატული ნაწარმოები: „პორის ვოდუნოვი“, „მოცარტი და სალიერი“ და „ქვის სტუმარი“.

შალვა ქართველიშვილის მეუღლის ელენე ბაქრაძე-ქართველიშვილის (მწერლობაში ელენე დარაიანის სახელით ცნობილი. გ.ჯ.) არქივს შემორჩა შალვას თარგმნილი ა. პუშკინის „მოცარტისა და სალიერის“ რემინქტონზე გადაბეჭდილი ეგზემპლარი, რომელსაც ორ ადგილზე დასმული აქვს კოტე მარჯანიშვილის სახ. თეატრის ბიბლიოთეკის ბეჭედი. შეითხველს ვთავაზობთ ამ თარგმანის ტექსტს.

გიორგი ჯავახიშვილი

I სენა.

ოთახი.

სალოერი: ასე ამბობენ: არ არსებობს ქვეყნად სიმართლე.

მაგრამ ზევითაც იგი თუმცა არა ყოფილა.

ეს ამჟამად ისევე ვით უბრალო რამა.

მე დავიბადე ხელოვნების ტრფიალით გულში.

ჯერ კიდევ ბავშვი, ოდეს ჩვენ ძველ ეკლესიაში

მადლიდან მწყობრად იფრქვეოდა ორღანის ხმანი,

გადვიქცეოდა უმაღლესი სმენად და ჩემნი თვალი

ცრემლებს აფრქვევდნენ უნებლიეთს და უნეტარეს, -

მტკიცედ უარყვავ თავიდანვე ცრუ გართობები

და მოძღვრებანი, ხელოვნებას დაშორებულნი, -

არ მადლეებდნენ, ზვიადობით და შეუპოვრად

მათ ჩამოვშორდი და შევსწირე მუსიკას თავი

მე მარტოოდენ, ნაბიჯია პირველი ძნელი და გზა პირველი ჩვენთვის მუდამ მოსაწყენია.

დავიმორჩილე ადრეული ბედკრულებანი და ხელოვნებას მყარ კვარცხლბეკად ხელობა მივეც.

გადავიქეცი ხელოსნათა და ჩემსა თითებს

მივეც სიმკვირცხლე მორჩილი და მასთანვე მშრალი.

სმენას სისწორე, მოვაკვდინე ბგერები უმაღლ

და თვით მუსიკა, ვით ცხედარი ისე დავმალე.

მე შევამოწმე პარმონია ალგებრის ხერხით,

მაშინ ვაგებდე მოძღვრებებში გამობრძმედილმა

შემოქმედების სათუთობას მივცემულიყავ, თხზვას შევუდექი, მხოლოდ ჩემად და საიდუმლოდ

და დიდებზე ჯერ იცნებდნენ არ ვიბრებდი.

ხშირად სენაკში ჩაკეტილი ორი, სამი დღე, გადვივიწყებდი მოსვენებას, წყურვილს და შიმშილს,

ალტაცებაში შთავარდნილი ზეგარდმო ნიჭის

ცრემლებს ვაფრქვევდით, და ჩემს შრომას ვწვავდი მე თვითონ

და შევცქეროდი ცივად კოცონს, სადაც იწყოდა

და მზატე ბოლად ინთქმევოდა ჩემი აზრები და ის ბგერები, სასიცოცხლოდ რომ გამოვიხმე.

რას ვლაპარაკობ? ოდეს გაჩნდა დიადი გლიუკი

და ჩვენთვის ცხადჰყო ხვაშიადნი (ისე წარმტაცანი)

განა მე თვით არ უარყვავ ჩემი ცოდვანი, რაც კი მჯეროდა, რასაც ისე წრფელად ვეტრფოდი

და არ ვაგეყვი მას ხალისით და უდრტვინეულად.

ისე თვით შემცდარს მუდამ მართებს, იო ეს შემხვედრი

მას მიუთითებს მართებულ გზას? ბეჯითი შრომით.

და მოუდრეკელ, დაძაბული გულმოდგინებით

ხელოვნებაში მივალწიე უმაღლეს ხარისხს.

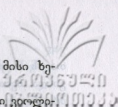
მაშინ დიდებამ გამიღიმა, და ხალხის გულში

ჩემს ქმნილებათა დავინახე თანხმონანება.

ბედნიერ ვიყავ: ჩემი შრომით და წარმატებით,

ჩემი სახელით ენეტარებდი წყნარად და მშვიდად.

აგრეთვე ჩემთა მეგობართა წარმატებებით,

ვინც ჩემთან ღეწოდა ამ საოცარ ხელოვნებაში.

არა! არასდროს შურის გრძნობას არ განვიცდიდი

არცაღა მაშინ, რომ პუჩინიმ სასწაულე-ბრივ

მოაჯადოვა პარმელთა ველური სმენა, არცაღა მაშინ, როს პირველად მე მოვი-სმინე

იფილენის ტკბილი ხმანი, აბა ვინ იტყვის, რომ ქედმაღალი სალიერი როდისმე იყო სხვისი მეშურნე, სამარცხვინოდ გარბი-ლებული,

ვითა ქვემძრომი, გასრესილი გამვლელის ტერფით,

შთანთქავი მტერისა და ქეიშისა სასოწა-რევეით?

არავინ, დღეს კი - თვით ვაცხადებ - დღეს მეშურნე ვარ,

ოჰ, სად ვეძებო სიმართლენი, როს წმი-ნდა ნიჭი

ერგება წილად არა გრძნობას თავისშე-მწირველს,

ნაღვაწს და შრომას, თავდადებას, გა-ნწირულობას, -

არამედ ფუჭად განანათებს ვაგლახს უგუ-ნურს -

უსაქმოდ მავალს... ჰოი, მოცარტ!

მოცარტი: მე კი მინდოდა მოულოდნელ ხუმრობით შენი

გართობა, მაგრამ...

სალიერი: შენ აქა ხარ? დიდი ხანია?

მოცარტი: ესაა. შენთან მოვდიოდი და თან მომქონდა

საჩვენებელი ერთი რამე, მაგრამ ერთს დუქანს

რომ გაეუსწორდი, გავიგონე ხმა ვიოლი-ნოსი...

ოჰ, სალიერი, ჩემო ძმაო; დაბადებიდან ამაზე უფრო სასაცილო შენ არ გსმე-ნია...

ბრმა ხელოსანი იმ დუქანში

უკრავდა თურმე. ვერ გაკველი და ხე-

ლოსანი

აქ მოვიყვანე, რომ დაგატკბო მისი ხე-ლოვნებით.

შემოდი. (შემოდის ბრმა მოხუცი ვიოლი-ნოთი ხელში).

მოხუცი უკრავს ღონ-ყუნანის არიას; მო-ცარტი ხარხარებს.)

ჰე, დაუკარი რამე რამე მოცარტის.

სალიერი: და შენ სიცილი შეგიძლია?

მოცარტი: ოჰ, სალიერი!

ნუთუ შენ თითონ არ იციანი?

აქ თქვენ, რომელთაც იცით.

სალიერი: არ შეცინება,

ოდეს მღებავი რაფაელის მადონას სთი-თხნის,

არ შეცინება, როს ალიგერს დიდ სა-ხელს უტუხს

იაფ პაროდით ვინმე უღირსი.

გასწი მოხუცო.

მოცარტი: მოიცადე, აი მიიღე,

დალიე ჩემი სადღეგრძელო. (მოხუცი გა-დის) შენ, სალიერი,

არა ყოფილხარ გუნებაზე. მე მოვალ შე-ნთან

სხვა დროს როგორმე.

სალიერი: აბა ვნახოთ რა მომიტანე.

მოცარტი: უბრალო რამ, წუხელ ღამით ვერ დამეძინა.

მქენჯინდა ავი უძილობა. მოულოდნელად ორი თუ სამი დამეხდა ახალი ფიქრი.

დღეს ჩაეიწერე. შენი აზრის გაგება მსუ-რდა,

მაგრამ გეტყობა ჩემთვის დღეს შენ არა გცალია,

სალიერი: ოჰ, მოცარტ, მოცარტ! ეგ სიტყვები რამ გათქმევინა,

დაჯექი. ყურს ვიგდება.

მოცარტი: (ფორტეპიანოსთან) ერთი წუ-თით წარმოიდგინე.

ვინმე, თუნდაც მე, არა ცოტა უფრო ყმა-წვილი,

შეგვარებული - არა ფიცხელ, ისე, ოღნა-

ვად -
თავის სატრფოსთან ან ძმობილთან, თუ
გინდა შენთან
მხიარული ვარ... უცაბედად სამარის
ჩრდილი,

მოულოდნელი სიწყვდიადე, ან სხვა
ამგვარი...

აბა მისმინე. (უკრავს)

სალიერი: შენ მოგჭონდა ჩემთან ეგ ხმები
და მოახერხე გაჩერება სამიციტნოს წინ
და ყურს უგდებდი იმ ბრმა გლახას, ოპ,
ღმერთო ჩემო!

ღირსი არა ხარ შენი თავის, მოცარტ
მერწმუნე.

მოცარტი: მაშ, მოგეწონა?

სალიერი: რა სიღრმეა! რა სიმძვინვარე!
მოცარტ, ღმერთი ხარ და შენ თვითონ
ამას არ უწყვი;
მე ვიცი, მე, მე!

მოცარტი: შესაძლოა... მაგრამ აშკარად
ჩემს ღვთაებობას შიმშილობა თან და-
ჰყოლია.

სალიერი: ყური დამიგდე: ვისადილოთ
დღეს „ოქროს ლომის“
სამიციტნოში.

მოცარტი: თანახმა ვარ, სიამოვნებით.
მაგრამ ჯერ სახლში დავბრუნდები - ვუ-
თხრა მეუღლეს
ნუ მელოდება. (გადის.)

სალიერი: მაშ მოგელი; ძალიან კარგი.
არა! არ ძალიან ჩემს სეპედთან კვლავ
შებრძოლება;

სწანს რჩეული ვარ შევაჩერო, თორემ
აშკარად

დალუპვა ელის ყოველ ჩვენგანს - მუსი-
კის მსახურთ

და მის ქურუმებს, - განსაცდელში მა-
რტო არა ვარ

ჩემ ყრუ სახელით... ოპ, რას ვაქნევთ
თუ ის იცოცხლებს

და ახალ მწვერვალს კვლავ მიღწევს,
მას განა ძალუძს

დიდ ხელოვნების აყვავება და ამდღეობა?
არა, არასდროს: ის შთაინთქმის მასთა-
ნვე ერთად.

თავის მეგვიდრეს ვერ დასტოვებს! გე?

ჩვენს შორის.
რამი გეჭირა? რისთვის გვინდა. ვით
ქერუბიმმა,

უცხო ქვეყნიდან მოგვიტანა სამოთხის
ხმანი,

რომ საუკუნოდ აგვიფანცოს უფროთ ლტო-
ლვანი

ჩვენ მიწის შვილებს და გაფრინდეს! მაშ
ნუ აყოვნებ,

გაფრინდი, წადი! და რაც სწრაფად, მით
უკეთესი.

ჰა, საწამლაი - საჩუქარი ჩემი იზორას.

თვრამეტი წელი თან ვატარებ - და
ღროთი სვლაში

წუთისოფელი ჩემთვის ხშირად გამწარე-
ბულა.

ხშირად ვყოფილვარ ერთ სუფრაზე უზრუ-
ნველ მტერთან,

ცდუნების ჩურჩულს თავმორჩილად არ
მიეცემივარ.

თუმცა სიმხდალე მე არა მაქვს თანდა-
ყოლილი,

თუმცა ღრმად განვიციდი თავზე მომდგარ
შეურაცხყოფას,

თუმცა ამ სიცოცხლეს არ ვაფასებ. არ
ვისწრაფოდი,

როგორ მქენჯნიდა მწუხარება ავი სი-
კვდილის,

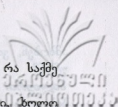
სიკვდილი, მერმე? მე ვფიქრობდი: იქნებ
ოდესმე

სიცოცხლემ კიდევ უცაბედად დამაჯი-
ლდოვოს;

იქნებ კვლავ შემხვედს ალტაცება და აღმა-
ფრენა.

შემოქმედების დაშვები; იქნებ ოდესმე
ახალი ჰაიდენ კიდევ შექმნის რამე დი-
დებულს -

და მე დაესტებები... ქეიფის ღროს ჩემ
მოძულესთან,

ვფიქრობდი იქნებ აღმომიჩნდეს სადმე სხვა მტერი

უფრო სასტიკი: შეიძლება ოდესმე თავზე მე დამატყდება უფრო მწარე შეურაცხყოფა

მაშინ იზორას საჩუქარო, გამომადგები. მართალიც ვიყავ! ჩემი მტერი აღმოვაჩინე.

ახალ ჰაიდენმა ალტაცებით უხვად დამატკბო!

ტრფობის ალექსანდრე საჩუქარი, ჟამი დაუღდა, დღეს მეგობარის ფიალაში უნდა გადვიდეს!

II სცენა

ცალკე ოთახი სამიკიტნოში, ფორტეპიანო.

მოცარტი და სალიერი მაგიდასთან.

სალიერი: დღეს შენ რაღაცა დაღვრემილხარ!

მოცარტი: მე? არა, არა!

სალიერი: გეტყობა, მოცარტ, შეგაწუხებ რამემ სასტიკად?

კარგი სადილი, მშვენიერი ღვინო, და შენ კი

მოდუნული ხარ, ხმას არ იღებ.

მოცარტი: გამოგეტყულები,

ჩემი მე მანუხებს

სალიერი: ეგ არ ვიცოდი.

დიდი ხანია სწერ?

მოცარტი: სამი კვირაა.

მაგრამ შემთხვევა უცნაური... არ მითქვამს შენთვის.

სალიერი: არა.

მოცარტი: მაშ კარგი, მომიხმინე: სამი კვირის წინ

დაგვიანებით სახლში მიველ: მითხრეს, რომ ჩემთან

ვიღაც უცნობი შემოსულა. არ ვიცი რატომ,

მაგრამ დილამდე ფიქრებს თავი ვერ და-

ვალწიე,

ნეტა ვინ იყო? ჩემთან ნეტავ, რა საქმე ჰქონდა?

მეორე დღესაც ვერ დაუხუხუდი, ბოლო მესამეს,

როცა ჩემ ბავშვთან ვთამაშობდი, მე დამიძახეს,

გავედი უმალ, ვიდრე უცხო შავად მოსილმა

სალამი მომცა მორიდებით და შემეცვია და მსწრაფლ ჩამომშორდა დაუყოვნებლივ. წერას შევეუდექ - მაგრამ დღიდან ჩემი შეხვედრის

აღარ მოსულა ჩემი შავი ადამიანი.

მეც მიხაროდა: არ მინდოდა განვმორებოდი

ჩემს ახალ ნაშრომს, მზად კი მქონდა სრულიად იგი

სათქმელად არ ღირს, მერიდება, მაგრამ...

სალიერი: არ მესმის

მოცარტი: უნდა გამოგეტყუდე...

სალიერი: მერმე რაში?

მოცარტი: არც დღით, არც ღამით.

აღარ მასვენებს ჩემი შავი ადამიანი.

თან მსდევს ვით ჩრდილი. აი ეხლაც, ასე მგონია,

ჩვენთან მესამე სუფრას უწის.

სალიერი: შენც მოვიცილია!

ყმაწვილის შიშებს აჰყოლიხარ. თავი ანებე,

ბომარშეს ჩემთვის ხშირად უთქვამს: „მძაგ, სალიერი“

როს შავნი ფიქრნი გეწვევიან - შეუქმეც ღვინოს

ანდა „ფიგაროს ქორწინება“ გადაიციოთხე.

მოცარტი: მართლა, ბომარშე მეგობარი ყოფილა შენი;

მისთვის პატარა შეგიქმნია, კარგი რამეა,

ერთი ჰანგია მასში... როცა ბედნიერი ვარ

მას ვიპეორებ განუწყვეტლივ... მართლა რას იტყვი.

ამბობენ, ვიღაც მოუწამლავს ბომარშეს უწინ?

სალიერი: არა მგონია; ამნაირი ხელობისათვის

ის იყო მეტად სასაცილო და უვარგისი.

მოცარტი: ის ჰენიოსი ისეაა, როგორც მე და შენ.

ბოროტებას კი ჰენიოსი ვერ ეგუება.

ხომ მართალია, სალიერი?

სალიერი: შენ აგრე ფიქრობ.

(ჩაყრის საწამლავს მოცარტი ჭიქაში)

მაშ შესვი ღვინო.

მოცარტი: ამ ჭიქით ვსვამ შენს სადღეგრძელოს

იმ დიდ კავშირის ჰარმონიის შეილების, შემკვერელს

სალიერისა და მოცარტის (სვამს.)

სალიერი: ოჰ, დაიცადე,

დაიცა, რა ჰქენ... შენ დალიე... უჩემოდ, რატომ?

მოცარტი: კმარა, გავძეხი (მიდის პორტეპიანოსთან) (უკრავს)

მოისმინე ჩემი (უკრავს)

შენ სტირი?

სალიერი: ცრემლებს პირველად ვღვრი: ოჰ, რა ძნელია,

ამასთანავე, რა შევბას ვგრძნობ, თითქოს ეს არის

მე მძიმე ვალი გარდვიხადე, თითქოს მოკვეთა

ჩემს სხეულს დანამ ავადმყოფი რამე ნა-

წილი

ოჰ, ძმაო მოცარტ, ეს (ცრემლები... მათ ნუ შეამჩნევ.

თუ დააყოფენ და აღმიფხე შევრებით სულია?

მოცარტი: ოჰ, რომ შეეძლოთ ჰარმონიის შეგრძნება შენებრ,

მაგრამ რას ვამბობ, ხომ ქვეყანა მოისპობოდა;

ვინ იზრუნებდა ქვეყნის მდაბალ გაჭირვებებზე,

მიეცემოდნენ ხელოვნებას და ალტაცებას;

ჩვენ ცოტანი ვართ რჩეულები და ბედნიერნი

უღირს და ქვენა სარგებლობის უარმყოფელნი,

მშვენიერების ქურუმები, ხომ მართალია? მაგრამ რაღაცა თავს ცუდად ვგრძნობ,

არა ვარ კარგად,

წავალ, დავეწევი, დავიძინებ, მშვიდობით ივაე.

სალიერი: ხანგრძლივად, მოცარტ, დაიძინებ, მაგრამ თუ მართლა

ის მართალია და არა ვარ მე ჰენიოსი? ბოროტსა საქმეს ჰენიოსი ვერ ეგუება?

ოჰ, სიცრუეა: ბონარიოტი? იქნებ მოჩმახა

ბრბომ უგრძნობელმა და უთავომ და არ ყოფილა

მკვლელი შექმნილი ვატიკანისა?

თარგმანი

შალვა ქართველიშვილისა